

Polska waluta na przestrzeni wieków

<https://youtu.be/EHukyAGd-mw>

Zanim nastał
pieniądz...

Gospodarka barterowa

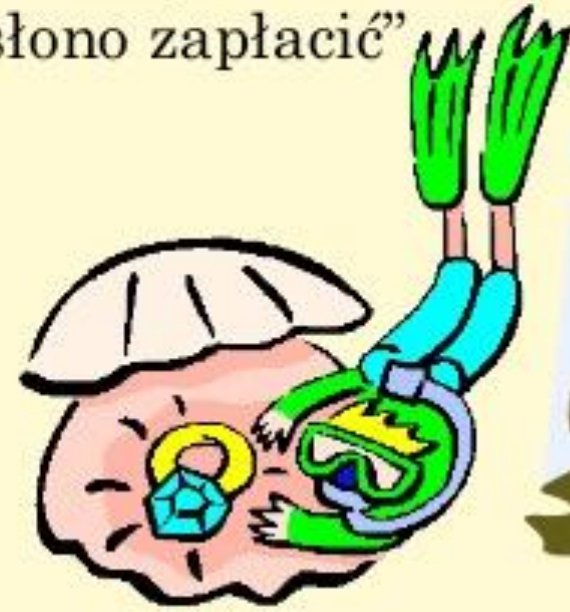
Barter – wymiana bezgotówkowa, czyli wzajemna wymiana towarów (bądź usług) na inne towary (bądź usługi). Strony uzgadniają wartość towarów lub usług i dążą do tego, żeby bilans był zerowy.

Płacidła

JAKIE BYŁY PŁACIDŁA?

- Płacidłem u Słowian były skóry, płótno i sól.
- Płacidłem w Chinach był jedwab, w Indiach muszle, sól i perły.
- W Mezopotamii i u Rzymian bydło.
- Płacidłem w Polsce była sól – stąd znane powiedzenie „słono zapłacić”

Wprowadzenie

W średniowieczu prawem do bicia monety dysponował wyłącznie władca, ich liczba na rynku była więc ograniczona. Fałszowanie pieniędzy uznawano za zbrodnię przeciwko majestatowi, co było surowo karane.

Wykonawcami monet byli mincerze. W średniowiecznej Polsce mincerz był urzędnikiem królewskim, który kontrolował monety będące w obiegu, zajmował się ich wymianą i ściganiem fałszerzy.

Okres Piastów

Najstarsze pieniądze jakie znamy to **denary Mieszka I** „MISICO”, choć są badacze, którzy ich produkcję przypisują jego wnukowi, Mieszkowi II, który miał je wybijać jeszcze za życia jego ojca Bolesława, jako następcę tronu.

Denary to ogólna nazwa cienkich srebrny. Denary Mieszka ważyły najczęściej ok. **2 gramów** (choć zdarzały się nawet dwukrotnie lżejsze) miały wysoką próbę i dość prymitywny stempel.

Bolesław Chrobry na dukatach zaczął dodawać tytuł „*Dux Poloniae*” czyli księcia Polski. Chrobry nakazał też bicie monety, która mogła mieć związek ze zjazdem gnieźnieńskim. Na jej odwrocie znajdujemy dwa słowa „*Gnezdun civitas*”, czyli „Gniezno gród”. Pod koniec panowania Bolesława Chrobrego na polskich monetach zaczęto umieszczać napis „*rex*”. Historycy wiążą ten fakt z koronacją Bolesława w roku. Denary bili też następni polscy władcy, między innymi Bolesław Śmiały i Bolesław Krzywousty.

Za czasów Bolesława Krzywoustego moneta krajowa zaczęła wypierać z obiegu obcą. **Braktety** były to drobne, niewiele warte monety bite z cieniutkiej blaszki, które umożliwiały wprowadzenie do obiegu dużych ilości pieniądza mimo braków kruszcu.

Kazimierz Wielki i reforma monetarna

Po 1138 r. w Polsce rozpoczął się okres rozbicia dzielnicowego, który zakończył się dopiero dwieście lat później za panowania **Władysława Łokietka**. W tym czasie niemal każdy z władców dzielnicowych wypuszcza swoje monety, choć oczywiście dominują tu książęta krakowscy i śląscy, jako najsilniejsi i najbogatsi. Pod koniec XIII wieku na rynek zostaje wypuszczony **denar kwartnikowy** (tzw. kwartnik) o bardzo wysokiej próbie srebra i masie ok. **2 g**.

Powoli nadchodził zmierzch denarów, które wypierała nowa moneta, **grosz**. W Polsce i całej Europie Środkowej dominował **grosz praski**, który upowszechniły krótkie rządy Przemysławidów w naszym kraju. Grosz był srebrną monetą grubszą od denara i w jego skład wchodziło 12 denarów.

Grosz krakowski

- **Kazimierz Wielki**, który przejął władzę w 1333 r. zastał kraj zjednoczony, ale wyniszczony wojnami i zrujnowany gospodarczo. Reformę walutową nie przeprowadził w 1367 r. Zaczął bić **grosz krakowski**, ważący ok. **3,2 g**, warte dwa kwartniki i 16 denarów.
- Znajdowały się na nim napisy „Kazimirus Primus – Dei gratia Rex Polonie” („Kazimierz Pierwszy – z bożej łaski król Polski”) oraz „Grossi Cracovienses” („Grosz krakowski”). Na rewersie grosza wybito orła w koronie.
- Wprowadził do obiegu również **obole**, czyli monety warte pół denara. Kazimierz bił też **półgrosze**, do których dodawał nieco **miedzi**, więc w efekcie dwa półgrosze zawierały mniej srebra niż cały grosz.

Czasy I Rzeczypospolitej

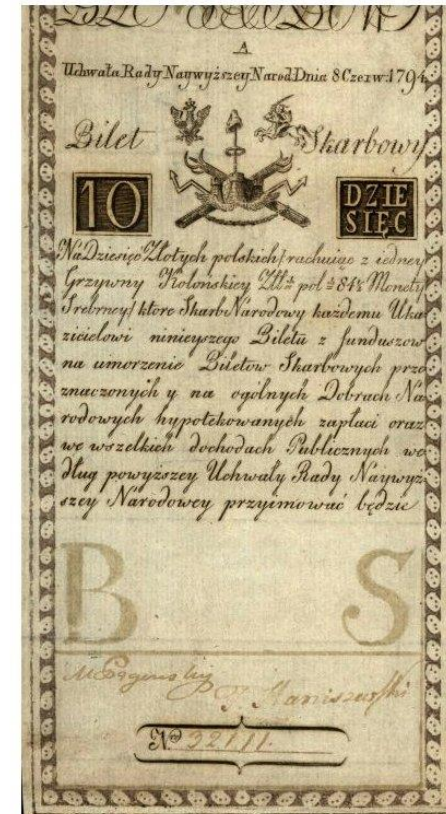
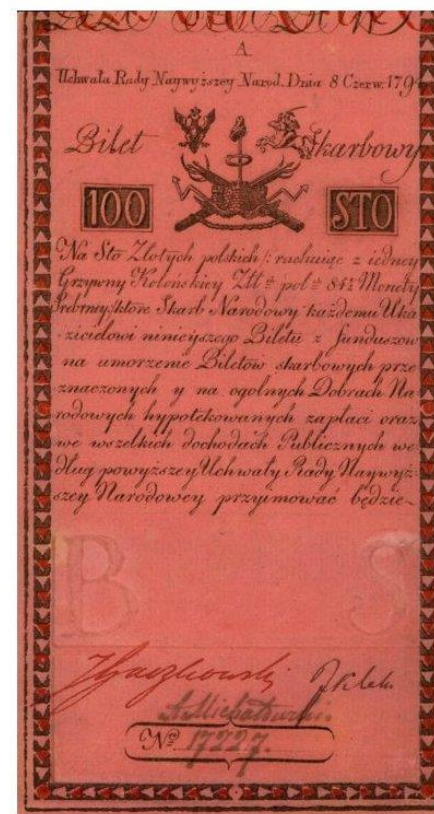
W XIV i XV w. złotym nazywano złote dukaty zagraniczne z obiegiem w Polsce, początkowo obliczane na 14 groszy. Uchwałą sejmku z 1496 r. ustalono kurs złotego na 30 groszy. Z biegiem czasu kurs ten z uwagi na zmieniający się parytet ceny złota i srebra nie utrzymał się. Wtedy ustaliło się określenie jednostki obrachunkowej równej 30 groszy (gr) jako złoty polski (złp) zwanej też florenem (fl). Natomiast złoty dukat otrzymał nazwę złoty czerwony. Złoty pozostawał przez dłuższy czas jednostką wyłącznie obrachunkową. Za czasów Wazów bito orty i boratynki. Po raz pierwszy złotówka pojawiła się jako moneta w roku 1663 pod postacią tymfa. Nazwę tę zawdzięczają Andrzejowi Tymfowi, niemieckiemu mincerzowi, zarządcy królewskich mennic, który wpadł na pomysł bicia monety o zaniżonej zawartości szlachetnego kruszcu. Wątpliwą wartość tego pieniądza oddano w powiedzeniu „Dobry żart tymfa wart”. Monety były bite niedbale, a znajdujące się na nich inicjały ICR (Iohannes Casimirus Rex) wściekli poddani szybko rozszyfrowali jako „Initium Calamitatis Regni” („Początek nieszczęść Królestwa”).

Pierwsze polskie banknoty

Emisja pierwszego pieniądza papierowego przypada na drugi rozbiór Polski oraz insurekcję kościuszkowską. Rząd Powstania Kościuszkowskiego wyemitował w 1794 r. specjalne bilety krajowe. Było to coś między wekslami (bo po wojnie miały być zamienione na kruszec), a papierową walutą (bo za odmowę jej przyjęcia w nominalnej wartości groziły kary). Banknot trafił na rynek w sierpniu 1794 r., jednak już w listopadzie go wycofano.

Pod zaborami

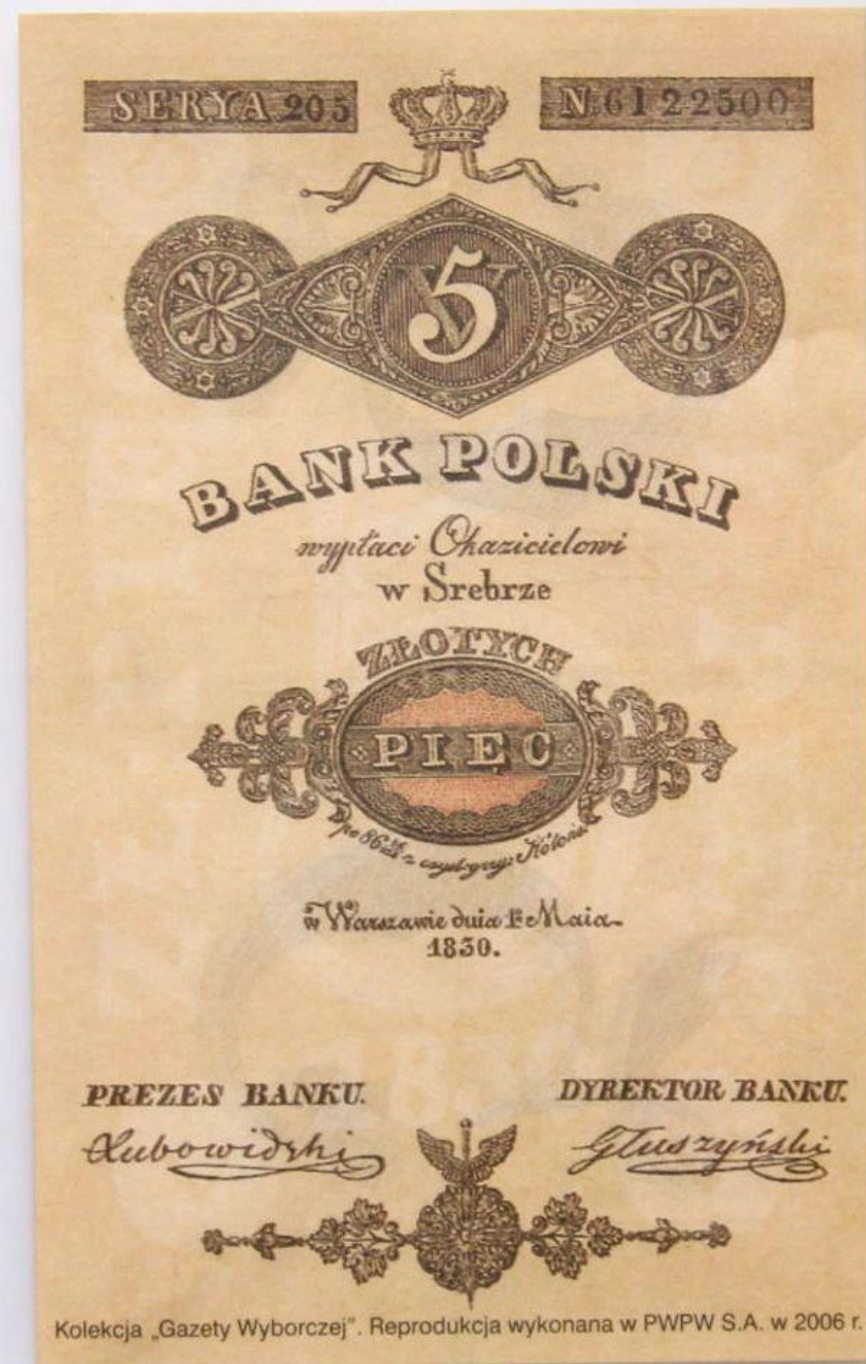
W utworzonym w 1807 r. przez Napoleona – Księstwie Warszawskim pod koniec 1810 r. wprowadzono tzw. bilety kasowe. Na banknotach emitowanych przez Główną Kasę Wymiany pojawił się herb Księstwa Warszawskiego.

Po utworzeniu w 1815 r. zależnego od Rosji Królestwa Polskiego emitowano pieniądze z herbem tzw. państwa kongresowego – na którym widniał carski, czarny, dwugłowy orzeł z białym polskim orłem na piersi.

W 1828 r. w Królestwie Polskim powołano do życia Bank Polski. Był to pierwszy polski bank państwowy. Nie tylko emitował złotego, udzielał pożyczek, lecz także finansował budowę dróg oraz państwowe górnictwo.

Podczas powstania listopadowego z pieniędzy zniknął herb państwa „kongresowego”, pojawiła się natomiast ukoronowana tarcza herbowa, a na niej polski orzeł oraz litewska Pogoń. Banknoty i monety rządu powstańczego w 1830 r. były jedynym suwerennym pieniądzem polskim w XIX w.

Po upadku niepodległościowego zrywu zaborcy rozpoczęli rusyfikację i likwidację „niezależności” Królestwa Polskiego. Na srebrnych monetach wybijano napisy w języku polskim i rosyjskim. Polskiego orła zastąpiono podobizną św. Jerzego. Jednak polski orzeł został umieszczony na skrzydłach orła dwugłowego, wśród innych herbów ziem należących do cesarstwa rosyjskiego. W latach 50 i 60-tych zaczęły obowiązywać ruble i kopiejki.

Czasy stanisławowskie

Ostatni król Rzeczypospolitej Obojga Narodów, Stanisław August Poniatowski, przeprowadził reformę monetarną. Wtedy też na monetach po raz pierwszy pojawia się nazwa „złoty” w języku polskim zamiast po łacinie. Aby zahamować inflację, wybijano porządne srebrne talary. Jednak pojawił się problem- dobre, polskie monety na masową skalę wywozili z Polski Prusacy, zalewając nasz rynek gorszej jakości pieniądzem. Aby ograniczyć ten problem, udział srebra w polskich monetach został zmniejszony. To również czas, gdy na masową skalę wprowadzono do obiegu miedziane monety. Zasługą Stanisława Augusta Poniatowskiego było otwarcie w 1766 r. **Mennicy Polskiej**.

MARKA POLSKA

W 1916 r. na terenach dawnego zaboru rosyjskiego Niemcy utworzyli Generalne Gubernatorstwo Warszawskie (nie mylić z Generalnym Gubernatorstwem utworzonym przez nazistowskie Niemcy podczas II wojny światowej).

9 grudnia 1916 r. jedyną oficjalną walutą na tym terenie stała się drukowana przez okupanta **marka polska**, dzieląca się na **100 fenigów**. W obiegu były monety o nominałach 1, 5, 10 i 20 fenigów oraz banknoty o nominałach od 1/2 do 1000 marek polskich (mkp).

Na banknotach pojawił się biały orzeł w koronie. Jeszcze po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r. oficjalnym środkiem płatniczym w II RP była marka polska.

Reforma Grabskiego

- 15 kwietnia 1924 r. powołano Bank Polski, który miał zajmować się emisją nowych pieniędzy. Był to koniec planowanej od lat reformy. Już w 1919 r. zdecydowano, że Polacy będą nosić w portfelach złotego oraz grosze, choć powrót do nazwy waluty obowiązującej przed rozbiorem wcale nie był taki oczywisty.
- Wśród propozycji cieszących się dużym poparciem w 1919 r. były „lech”, „piast” czy „pol”, a nawet „kościuszko”.
- 5 lutego 1919 r. Naczelnik Państwa Józef Piłsudski podpisał dekret określający nazwę polskiej waluty: „Jednostka monetarna waluty polskiej otrzyma nazwę »Lech«, a setna jej część nazwę »grosz«”. Przeciwko takiemu nazewnictwu wystąpił m.in. Stanisław Karpiński.
- 28 lutego 1919 r. Sejm Ustawodawczy uchylił dekret Marszałka i przesądził, że sto groszy składa się na jeden złoty, a nie jednego „lecha”.

808908

Po wybuchu II wojny światowej okupant achować nazwę „złoty”. Jednak na nowy banknotach miało nie być orła w koronie. Emisją nowych pieniędzy w okupowany kraj miał się zająć powołany do życia 15 grudnia 1939 r. Bank Emisyjny w Polsce. Naziści zaproponowali, by szefem został wiceprezes Banku Polskiego, Feliks Młynarski.

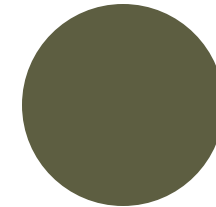
Postawił jednak Niemcom warunki, by napisy na banknotach były w języku polskim, a instytucja zajmująca się emisją okupacyjnej waluty miała w nazwie „polska”. Niemcy o dziwo zgodzili się na to i tym sposobem Bank Emisyjny, obok Polskiego Czerwonego Krzyża, był jedyną instytucją w Generalnym Gubernatorstwie z Polską w nazwie.

Przedwojenne banknoty zostały ostemplowane i w 1940 r. Wymienione na okupacyjne.

„**Młynarek**” – jak od nazwiska Feliksa Młynarskiego mówiło się na okupacyjne banknoty – o najwyższym nominale 500 zł miał na przedniej stronie podobiznę górala, a na tylnej – panoramę Tatr - banknot ten nazywano **góralem**.

Okupacja niemiecka

Bierutowska wymiana pieniądza

Po II wojnie światowej władzę w Polsce przejęli komuniści. Do nowej reformy wprowadzonej w 1950 roku, przygotowywano się dwa lata.

W 1948 r. rozpoczął się druk nowych banknotów, graficznie nawiązujących do tematyki chłopskiej i robotniczej. Zamiast wizerunków polskich bohaterów narodowych – rolnik (10 zł), krakowska kwiaciarka (20 zł), rybak (50 zł), robotnik (100 zł) i górnik (500 zł). Operacja była prowadzona w ścisłej tajemnicy. Nowe banknoty wprowadzono do obiegu 30 października 1950 r.

Do obiegu wprowadzono banknoty 2, 5, 10, 20, 50, 100 i 500 zł i monety 1, 2, 5, 10, 20, 50 gr oraz 1 zł.

W 1966 r. trafił także banknot z Mikołajem Kopernikiem, co mocno wyróżniało go na tle „ludu pracującego” z polskich portfeli.

Seria "Wielcy Polacy"

- W latach 1974–1977 wprowadzono serię „Wielcy Polacy”. W portfelach ludzie nosili Karola Świerczewskiego (50 zł), Ludwika Waryńskiego (100 zł), Jarosława Dąbrowskiego (200 zł), Tadeusza Kościuskę (500 zł), Mikołaja Kopernika (1000 zł), Mieszka I i Bolesława Chrobrego na jednym banknocie (2000 zł). Z czasem na środkach płatniczych znalazły się podobizny Józefa Bema (10 zł) i Romualda Traugutta (20 zł), którymi to banknotami zastąpiono monety, a jeszcze później Fryderyka Chopina (5000 zł). Pod koniec PRL-u wprowadzono jeszcze wyższe nominały. Ludzie odbierali swoje wynagrodzenia w banknotach ze Stanisławem Wyspiańskim (10 000 zł), Marią Skłodowską- Curie (20 000 zł) i Stanisławem Staszicem (50 000 zł), a także w banknocie, na którym nie umieszczono na nim żadnej podobizny. Miał nominał 200 000 zł.
- W 1989 r. emitowano nowe banknoty - 100 000 zł wart był banknot, na którym widniał Stanisław Moniuszko, przy podobiznie Henryka Sienkiewicza widniał nominał 500 000 zł, Władysława Reymonta – 1 000 000 zł, a Ignacego Jana Paderewskiego – 2 000 000 zł. Do portfeli Polaków miał też trafić banknot z wizerunkiem marszałka Piłsudskiego z nominałem 5 000 000 zł, ale ze względu na denominację do tego nie doszło.

Denominacja

Kryzys końca PRL i wywołana tym inflacja, spowodowały gwałtowny spadek wartości złotego. W 1990 r. podjęto decyzję o **denominacji**, ale warunkiem jej przeprowadzenia był spadek inflacji. Nowe złotówki weszły do obiegu 1 stycznia 1995 r. Aż do końca 1996 r. w obiegu były stare i nowe pieniądze. Na sklepowych półkach podawano informację, że coś kosztuje np. jedną nową złotówkę lub 10 tys. starych. Przy starej cenie trzeba było skreślić cztery zera, by obliczyć cenę w nowych złotych. Na nowych banknotach, których używamy w Polsce do dziś, „wielkich Polaków” zastąpili wyłącznie władcy Polski: Mieszko I (10 zł), Bolesław Chrobry (20 zł), Kazimierz Wielki (50 zł), Władysław Jagiełło (100 zł) i Zygmunt I Stary (200 zł).

W przegródce na drobne brzęczą monety od 1 gr do 5 zł.

Najnowszy wprowadzony do obiegu w Polsce banknot ma nominał 500 zł i widnieje na nim podobizna Jana III Sobieskiego.

100 lat złotego!

1919 | Polski
2019 | Złoty

- Prezentacja wykonana przez Uczniów Szkoły Podstawowej im. gen. Stanisława Maczka w Boguchwale biorących udział w projekcie edukacyjnym "Polski złoty ma sto lat" pod opieką p. Karoliny Olszewskiej

"Polski złoty ma sto lat"